

Beslutade den 11 oktober 2016

Provokation och infiltration inom förundersökning

Bakgrund

Provokation och infiltration är spanings- och utredningsmetoder som inte är reglerade i lag.

Riktlinjerna behandlar dels grundläggande materiella förutsättningar för provokativa åtgärder och infiltrationsåtgärder, dels åklagarens formella hantering rörande beslutsfattare, beslutsunderlag, genomförande, dokumentation och registrering.

Begreppet provokation används i betydelsen en åtgärd som riskerar att föranleda någon att begå brott. Infiltration används i betydelsen att en infiltratör inom en förundersökning arbetar på ett informellt sätt, döljer utredningsåtgärder för den som är misstänkt, för samtal med, träffar och utvecklar en personlig relation till den misstänkte i syfte att försöka få honom eller henne att avslöja information om brottslighet och använda detta som bevisning. Infiltrationer på underrättelsestadiet omfattas således inte av riktlinjerna.

Riktlinjerna berör såväl situationer där provokation med eller utan infiltration används som situationer där enbart infiltration används.

Avsikten är att skapa klara och tydliga rutiner som främjar en enhetlig, förutsebar och rättssäker tillämpning när provokativa åtgärder eller infiltrationsåtgärder används under förundersökning.

De centrala rättsliga frågor som kan aktualiseras i samband med beslut om och genomförande av provokativa åtgärder och infiltrationsåtgärder behandlas i RättsPM 2016:5 Provokativa åtgärder och infiltrationsåtgärder.

Riktlinjer

Grundläggande materiella förutsättningar

Provokativa åtgärder och infiltrationsåtgärder får bara utföras när det föreligger en stark misstanke om allvarlig brottslighet. Sådana åtgärder ska vara försvarliga ur både ett rättsligt och etiskt perspektiv. I detta ligger att åtgärderna bara får utföras om de är förenliga med de fri- och rättigheter för enskilda personer som framgår av Europakonventionen och regeringsformen. Behovs- och proportionalitetsprinciperna ska särskilt beaktas. Vidare innebär detta att åtgärderna ska genomföras med respekt för enskilda personers integritet och värdighet. Åtgärderna får inte utföras genom tvång eller hot eller på ett sätt som annars framstår som otillbörligt.

Beslut

Beslut om provokativa åtgärder eller infiltrationsåtgärder inom förundersökning fattas av allmän åklagare i egenskap av förundersökningsledare.

Som underlag för beslutet ska det finnas en av polisen, Tullverket eller Ekobrottsmyndigheten upprättad plan för genomförandet, i det följande benämnd genomförandeplan. I genomförandeplanen ska särskilt anges

- vilket eller vilka brott som misstanken avser
- i förekommande fall den eller de personer som är misstänkta
- skälen till varför provokativa åtgärder eller infiltrationsåtgärder bör vidtas
- redogörelse för när, var och hur åtgärderna ska genomföras
- de resultat som åtgärderna kan förväntas leda till

Om ärendet är så brådskande att ett dröjsmål allvarligt skulle riskera syftet med de provokativa åtgärderna eller infiltrationsåtgärderna, får beslut fattas utan att det föreligger en upprättad genomförandeplan. Åklagaren ska då på annat sätt, så långt det är möjligt, hämta in sådan information som avses i andra stycket och ge de direktiv som bedöms nödvändiga. På grundval av den information som åklagaren har erhållit ska en genomförandeplan upprättas. Denna ska godkännas av åklagaren.

Information om beslutet ska i förekommande fall lämnas till polisen, Tullverket, utredningspersonal vid Ekobrottsmyndigheten eller annan myndighet som kan beröras av beslutet.

Beslutet innebär att åklagaren uppdrar åt polisen, Tullverket eller utredningspersonal vid Ekobrottsmyndigheten att utföra de provokativa åtgärderna eller infiltrationsåtgärderna i enlighet med genomförandeplanen eller, i brådskande fall, de direktiv som har utfärdats.

Genomförande

Polisen, Tullverket eller utredningspersonal vid Ekobrottsmyndigheten ska informeras om att den åklagare som fattat beslutet, eller den som han eller hon anvisar, ska kontaktas för det fall ett genomförande av de provokativa åtgärderna eller infiltrationsåtgärderna kräver väsentliga ändringar i förhållande till vad som har angetts i genomförandeplanen eller de utfärdade direktiven. Åklagaren ska då besluta om de provokativa åtgärderna eller infiltrationsåtgärderna får genomföras eller om de ska avbrytas. Om de provokativa åtgärderna eller infiltrationsåtgärderna får genomföras ska åklagaren ge de nya direktiv som bedöms nödvändiga.

Om förhållanden påkallar att planläggningen för provokationen eller infiltrationen ändras ska genomförandeplanen justeras i enlighet med det och skälen för ändringen ska anges.

Åklagaren ska informera polisen, Tullverket eller utredningspersonal vid Ekobrottsmyndigheten om att redogörelse för genomförandet och resultatet av de provokativa

åtgärderna eller infiltrationsåtgärderna så snart det är möjligt ska lämnas till åklagaren.

Dokumentation och registrering

Beslut om och genomförande av provokativa åtgärder eller infiltrationsåtgärder ska dokumenteras i enlighet med vad som anges i 23 kap. rättegångsbalken och förundersökningskungörelsen (1947:948). Av dokumentationen ska särskilt framgå

- vem som har fattat beslutet och tidpunkten för det
- det underlag som har legat till grund för beslutet
- hur åtgärderna har genomförts
- resultatet av åtgärderna

Av Åklagarmyndighetens föreskrifter om diarieföring (ÅFS 2005:19) följer att provokativa åtgärder eller infiltrationsåtgärder ska registreras i

- säkerhetsdiariet i ärenden som avser rikets säkerhet
- tvångsmedelsdiariet om åtgärden har ett direkt samband med kvarhållande av försändelser på befordringsföretag, hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning eller hemlig rumsavlyssning
- brottmålsdiariet i övriga ärenden

Dessa riktlinjer tillämpas från och med den 25 oktober 2016 och ersätter Riksåklagarens riktlinjer 2007:1.

ANDERS PERKLEV

Thomas Häggström
(Utvecklingscentrum Stockholm)